

A kiürült kulturális emlékezetű azonosság- tudattól a megbénított identitásig

Nyirő József: Néma küzdelem

Nyirő regénye, a *Néma küzdelem* a XIX–XX. századi magyar társadalompolitika egyik súlyos mulasztásából adódó, szomorú történelmi folyamatot dolgoz fel, melynek következtében az erdélyi föld fokozatosan román kézbe kerül, és így a további román térnyerés eszközévé válik. A cselekmény helyszíne ezúttal nem Székelyföld, hanem egy mezősi szórványfalu, ahol már a századforduló után is elszórt közösségekben éltek az erdélyi magyarok. A regény sötét hangulata nehéz, vészterhes időket idéz: a magyar földesúr társadalmi felelőtlenségéből adódóan a magyar parasztoknak egyre kevesebb a földjük rendelkeznek, súlyosan érinti őket a gazdasági ellehetetlenülés. Nincs iskolájuk, elveszítik diplomukat, magyar tanítók és lelképásztorok nélkül maradnak: ezek nyelv- és nemzeti azonosság-fenntartó ereje nélkül kopik az anyanyelv-használat, a nemzeti-felekezeti hovatartozás is meginog, összességében súlyosan sérül a nemzeti öntudat. Nyirő kíméletlen eszközökkel tárja eléink az erdélyi magyar szórványsors kilátástalanságát, a lassú pusztulásba fúló néma küzdelmet. A két világháború között megírt regény először csak 1944-ben jelenhetett meg.

A regény kollektív főhőse (kezdetben inkább antihőse, addig, míg meg nem próbálja kézbe venni saját sorsát) a helyi magyar szórványközösség. A magyarok kevesen vannak, és szüntelenül tovább fogyatkoznak. Az egzisztenciális kilátástalanság, vagyis a föld elvesztése (ahogyan azt a történelmi felvezetésben is láttuk: a föld létmeghatározó tényező), a munkalehetőség hiánya, az éhezéstereli őket – a még mindig magyar világba beszivárgó román egyház manipulációi révén – a látszólag „önként” vállalt asszimiláció útjára.

Ebben a folyamatban azért súlyosbító körülmény az is, hogy a maroknyi magyarnak nincs lelki vezetője (pap és tanító), magára marad hite és anyanyelve ápolásában, mert a szórványmagyar közösséget környező etnogram sorban lebomló védő rétegei közül¹ az legbelső, egyházi-kultikus-nyelvi szféra is ve-

DANI ERZSÉBET (1968) a Debreceni Egyetem Könyvtárinformatika Tanszékének adjunktusa.

1 A Vetési-féle etnogramban az egyént a következő gyűrűk veszik körül: nagytársadalmi-etnikai tér, politikai-hatalmi környezet, gazdasági-munkahelyi viszony, oktatás-kultúra, egyházi-kultikus környezet (Vetési 2011, 21–27).

szélybe kerül. A román egyház egyelőre államhatalmi segítség nélküli felbontó behatolása valójában hegemonikus interkulturális diskurzus, mely az identitáskolonizáció alig álcázott, hengerlő gépezete. Így lesz teljes a kulturális azonosságtudatbeli kisemmizettség, hiszen még az egyházi-kulturális *szimbólumok is* megsemmisülnek (a magyar templom összedőlt, csak a harang maradt meg belőle, a szintén nemzeti szimbólum erejű temető pusztul). Ezért aztán a szórványmagyar MI-identitás² számára a helyzetből való közösségi kikapaszkodásnak, a dolgok visszafordítására irányuló próbálkozásnak is a szimbólumokkal kell kezdődnie. Mindez a huszonnegyedik órában történik, elvégre a manipulatív identitáskolonizáció, képletesen szólva, a sírgödör szélére lökte a szórványmagyar MI-azonosságot. A közösség már nem közösség, az egyéni ÉN-identitások személyes szegmensében a nemzeti közösségtudat rosszabb esetben már elhalt, jobb esetben megrendült és erősen ingadozik.

Az egyre szűkülő, zárt magyar kommunikációs térben a magyar regényfigurák, az egyén szintjén is, ilyen körülmények között is, sokszínűen kommunikálnak egymással. A csoportból kiválókkal (a román Másik közösséghez csatlakozókkal) megvetést éreztetnek, lenézik őket magyarságuk feladása miatt, szegregálják a renegátokat, de a szívük mélyén meg is értik ezeket az embereket. Ennek példájával már találkoztunk Nyirő *Az én népem* című művében, ahol a tanító járja végig ezt a kálváriát. A kohéziós erejét veszített közösségben a MI-identitást már csak az anyanyelv rogyadozó pillére tartja. Ilyen körülmények között a nemzeti identitás alig-alig fogalmazható meg a csoport szintjén. Az interkulturális Másikkal való kommunikáció is elképzelhetetlen. A két kultúra, ha nem is olyan biztonságos távolságból (a román egyház már a magyar közösségi körön belül bomlaszt), de azért még mindig távolról méregeti egymást. A távolság pedig annak feszültségével is megtöltődik, amit mindkét oldal a két csoport életszínvonalbeli különbsége között érzékel. A nyomorúságban tengődő magyar szinte gyűlöli a magyartól elvett földeken is gyarapodó román. Nem etnikai alapon gyűlöli, nem azért mert román, hanem mert feltartóztathatalannak érzi azt az egyházi gépezetet, mely a románság mögött áll, miközben ő nem érzi a magyar egyház támogatását. A tragédiák tragédiája, hogy a manipulatív román nyomuláshoz a magyar állam is hozzájárul, amikor a kisebbségi jogok demokratikus értelmezését adja a román egyház kezébe.³

2 Lásd az előző Nyirő-tanulmány 4. lábjegyzetét.

3 Az 1863-as Erdélyi Országgyűlésen két törvényjavaslat született: az első deklarálta a román nemzetet negyedik nemzetként (a magyar, székely és szász mellett), és a görög katolikus és ortodox egyházak egyenjogúsítását a meglévő négy felekezettel (római katolikus, evangélikus, református, unitárius). A másik törvényjavaslat a magyar, német és a román nyelvet országosan egyenrangúnak nyilvánította, az állampolgárok saját nyelvüket használhatták az ügykezelésükben és az oktatásban. Az országgyűlés mindkettőt jóváhagyta, 1863-ban az elsőt, 1965-ben a másodikat szentesítették (Deák web: 33). A kiegyezés után Magyarországon az 1868-as nemzetiségi törvény szabályozta az állam és a nemzetiségek viszonyát. Az elfogadott törvény a korszak liberális szellemében született: nem politikai jogokat kell adni a nemzetiségeknek, hanem egyéni szabadságjogaikat kell teljes körűen biztosítani. A nemzetiségek képviselői keményen

A magyar csoport etnikai leépülésében jól megfigyelhetők a Vetési-féle fokozatok. Amint azt már fentebb említettem, a faluközösség etnogram-szerkezetében már az utolsó, a teljes feladás előtti ostromlott „belső vár”, az egyházi-kultikus környezet is feladás előtti állapotba kerül. A csoportot alkotó egyén körül már *ennek* a szférának a védő hatása is megszűnhet. Össztársadalmi, többkultúrájú nézetben a magyar vallás, mely természetsszerűleg, eleve Más-ságot képezett a közösségi körén kívül élő románság számára, most, a kolonizáló román behatolás folytán, amikor a magyarságfenntartó intézményi szerkezet is kiesik mögüle, a saját földjén válik egy mássággá a sok közül. Vetési arról értekezik, hogy az etnikai izoláció felgyorsulása miatt lassan számolódik fel az etnikai közösség, az egyének intimizálódnak. A *Néma küzdelemben* is ez történik. A csoporttevékenységi formák leépülésével, a hit feladásával kialakulni látszik az individuális etnicitás: egyszemélyes kérdéssé válik az etnikus másság.⁴ Már az egyházi közösség sem létezik (noha él még a magyar kultikus szertartások, például az emberi életszakaszokkal kapcsolatos ceremonialitás iránti igény). Templom, lelkész és magyar szertartások nélkül az egyén hite és vallási hovatartozása sem életképes – elindul a folyamat a teljes asszimiláció felé.

Mint láttuk, Nyirő felveti a magyar felelősség kérdését abban, hogy a magyar közösség rálép erre az útra. Ezzel nincs egyedül az erdélyi magyar irodalomban. A kérdés másoknál is felvetődik, még ha másként is. Néhány példa: Bánffy Miklós *Erdélyi története*, Tamási Áron *Czímeresek* című regénye, Ignác Rózsa *Anyanyelve magyar* című munkájában a régi dicsőség mámorától a tragikus jelent nem látó arisztokrata figurák, Wass Albert *Kard és kasza* és *Farkasverem* című műveinek egyik-másik felelőtlen főura.⁵

A nemesi magyar öntudattól az identitáskolonizáció elleni felelős fellépésig – a gróf

A *Néma küzdelem* öreg magyar grófja is ilyen figura (amikor megismerkedünk vele a regény elején): igazi társadalmi felelősség nélküli magyar arisztokrata, akinek a birtok nem több megélhetési forrásnál. Az a magyar nagybirtokos tí-

bírálták a törvényt: arra törekedtek, hogy teljes jogú egyenjogúságot és autonómiát harcoljanak ki. A magyar képviselők egy része szerint viszont a törvény túl megengedő volt (Jakab web). A magyar országgyűlés 1868-ban ismerte el az önállóan működő román ortodox keleti egyházat.

- 4 Vetési szerint az etnikus izoláció először részlegesen, majd egyre jobban felgyorsulva számolja fel az etnikus közösséget, az anyanyelvi régióhoz való kapcsolódási lehetőség elsorvad, az egyén intimizálódik, kialakul az individuális etnicitás, melyben az etnikus másság magánüggé alakul, egyszemélyes kérdéssé válik.
- 5 Utóbbi Wass Albert 1934-ben megjelent különös hangú társadalomkritikai munkája, mely ugyancsak a Mezőség tájain játszódik.

pus testesül meg benne, akinek a nemzeti öntudata, erdélyi magyar fennmaradás szempontjából, legalábbis ellentmondásos: büszke magyarnak tartja magát, ki- nek magyarsága és hazaszeretete szinte családi és nemzeti kötelesség, de nem érez felelősséget saját birtokának parasztjaiért. Neki az is lényegtelen, hogy a családi jólét fenntartásáért lassan eltékozzon birtokait, méghozzá úgy, hogy a nagyobb haszon érdekében előnyben részesíti a román földvásárlókat.⁶ Az öreg gróf nem rossz ember, csak nem érzi örökölt felelősségének súlyát, nemzeti identitása önző.

Mégsem kisszerű jellem, hiszen olyan fejlődésen megy keresztül, melynek története megrázó: lassan-lassan ráébred tetteinek súlyára és a magyar közös- ség iránti felelősségének fontosságára. Eladdig önző és üres, örökölt rutinnal vallott, büszkén viselt magyarsága (melyben annak példáját láthatjuk, amit ki- ürült kulturális emlékezetnek nevezhetünk) most telítődik igazi tartalommal, és válik értelmes módon tudatossá, mert megérti, hogy magyar parasztjai és cselédjei rászorulnak arra, hogy a támaszuk legyen. Ha nem áll mögójük, a ma- gyar közösség felszívódik az egyre jobban terjedő román tengerben. Mi több, még csak a XX. század fordulója után vagyunk, mielőtt lesújtott volna a világ- háború és a trianoni döntés. A román (tudatos és jól szervezett) gépezet azonban már működik, különösen a szórványvidékeken képes erőteljes hegemonikus hatás gyakorolni. A magyar szórványban még nincs jelen a román állami gé- pezet, mely két évtizeddel később teljes erővel gyorsítja fel az asszimilációs folyamatot. A kiváló stratégiájú román egyházak azonban már ekkor is jelen vannak. Egész Erdély, ezen belül a Mezőség is magyar kormányzás alatt áll, és a magyar hatalmi elit egyik rangos képviselője az öreg gróf. A grófi életvitel szinten tartása viszont magyar áldozatokat követel a magyar gróftól, már csak magyar pártpolitikai (értsd: nemzetiségpolitikai) érdekből is:

„Az egyensúlyt inkább a közéleti tekintélye, mint a vagyona tartja. Ha ő behunyja a szemét, minden összeomolhatik. Nem, nem! Arról szó sem lehet, hogy ezekért a magyarokért is jótálljon! A románok, az más. Azt is többé-ke- vésbé kényszerből tette. Pártnyomásból! A kormány új nemzetiségi politikája érdekében” (Nyirő 2010, 8).

A gróf fejlődéstörténetének egyik stációja, amikor a haldokló magyar kisfiú ágyát körülálló magyar asszonyok román keresztet vetnek, és az imádságot is románul mormolják: „A gróf megdöbbenve látja a román babonákat. Hiszen ezek is haldoklók! Ezek a magyarok!” (Nyirő 2010, 29). Társadalmi felelősségének tudata ébredezni kezd: felelősnek érzi magát azért, hogy a magyaroknak már több évtizede nincs lelkesük, és a magyar református egyházközség formálisan megszűnt. Szinte megriadva kérdi: „Voltak itt magyarok ezen a pár emberen kívűl? – Igen. Valaha színmagyar falu volt. Ósrégi település” (Nyirő 2010, 31).

A magyarok sorsával és életével ily módon közelről szembesülve, a gróf tu- dadosan beleássa magát a település történetébe. Ezzel a mozzanattal kezdődik el ÉN-identitása személyes szegmensének átalakulása, mellyel megváltozik MI-

6 Ezzel a kérdéskörrel (is) foglalkozik Bánffy Miklós is az *Erdélyi történetben*.

azonossága is. Csepeli terminológiájával élve, a tudatos (második szintű) nemzeti identitást az ideologikus (harmadik) szintre emeli. Régi iratokba, anyakönyvekbe veszi bele magát, lépésről lépésre döbben rá arra, hogy nyíltan és burkoltan hatékony asszimiláció zajlik, melyben, akarátán kívül és pusztán érdektelenségből, ő maga is katalizátori szerepet játszik. Addig szűken értelmezett büszke nemzeti öntudata (ÉN-identitás, személyes szegmens) kezd kiterjedni a nemzeti-társadalmi felelősségre is (a MI-identításra). Saját tapasztalatából tudja, hogy a grófi uradalom román napszámosainak felmenői valamikor mind magyarok voltak. Mára már mind románul beszél, átkeresztelkedett görög katolikus vagy ortodox hitre, és a teljes asszimiláció áldozatává váltak:

„a felsoroltak egy részét futólag ismerte is. [...] Ma konok, kemény románok egész valójukban. Az arcuk, erejük, nyakasságuk, virtusuk magyar. Azt nem lehetett átkeresztelni, de a nyelvük és a lelkük türelmetlenül és gyűlölködően ellenség, amely harcot hirdet, és magáénak akarja ezt a földet kizárólagosan” (Nyirő 2010, 34). Ez maga a megvalósult identitáskolonizáció. A Bloom-féle csoportidentitás terminológiájával szólva, a csoport elvesztette közös identifikációját, az asszimilációs hatalom már az identifikációs szimbólumaikat is elvette tőlük: megszűnt a csoport kollektív identitása (analitikus kollektív identitás).⁷

A gróf ettől nem kerül identitásválságba, azonosságtudata éppen hogy kiteljesedik, és annak kereteit a társadalmi térben kiterjeszti. A határozottan vallott, de lényegében már elvtelenné, sőt mint maga a gróf is felismeri, magyarellenessé vált nemzeti azonosságtudat tehát most töltődik fel méltó tartalommal. A magyar paraszttal, az addig zárt és nagyon szabályozott kommunikációs térben, most kitér a párbeszéd lehetőségére. Eleddig a gróf csak az intézővel tartotta a kapcsolatot. Azonosságtudatának változásával a kommunikációs térben is stratégiát változtat: az egyén és a csoport szintjén is megszólítja a magyar falusiakat. Ennek az eredménye lesz, hogy a szórványhelyzet problémáit interkulturális kommunikációs térbe is áthelyezi. Fejlődéstörténetének következő stációja, amikor a tettek mezejére lép. A meghatározó felismeréshez vezető – a lévita paptól, számos áttanulmányozott dokumentumból és a magyar parasztoktól szerzett – új információk birtokában magyar bankárjától kéri számon a birtokok eladásának pénzügyi körülményeit, az ehhez nyújtott román bankhitelket. A gróf szemei előtt összeesküvés körvonalai bontakoznak ki. Most már azt is felismeri, hogy ez a magyar vezető réteg bűne is, és mindezért ez a réteg éppúgy felelős és elszámoltatható volna, mint a román egyházak és bankok képviselői. Ebben a kommunikációs viszonylatban azonban (melyben a bankigazgató a kommunikációs Másik) a gróf nem a helyzetnek megfelelően kommunikál. Fel sem merül benne, hogy potenciális ellenfél ülhet vele szemben. A gróf ezért naiv tisztességgel kijátssza kártyáit, és ez a politikai érzék bizonyos

7 Bloom szerint a csoport tagjainak van egy közös identifikációja. A belső csoportkontroll (a politikai hatalom szemszögéből) akkor elég erős, ha a közösségi identifikáció hívó szavá tud válni. A politikai hatalom ezt úgy tudja megtörni, hogy a szimbólumok kisajátításával fella-
zítja azt (Bloom 1990, 51).

mértékű hiányára vall. Ezzel a rossz lépéssel el is veszti a harcot. Azt már nem képes felmérni, mekkora és milyen jól szervezett és átláthatatlan szövevényességgel működő hálózattal áll szemben.

Lényeges körülmény, hogy a román államnak ekkor még nincs politikai felhatalmazása arra, hogy konkrét döntéseket hozzon az erdélyi magyarság kolonizálása érdekében, hiszen ezekben az években még életképes az Osztrák-Magyar Monarchia. Mégis: a román állam szisztematikusan kihasznál minden olyan adódó lehetőséget, mellyel elősegítheti a román lakosság földhöz jutását, a magyarság gazdasági és társadalmi ellehetetlenítését, katalizátorszerepet játsza a még nem hivatalos politikává avanzsált asszimilációs-kolonizációs folyamatban. Az öreg gróf magyar nemzeti azonosságának társadalmi eszmélése egy fokkal erősödik: „Bánt, hogy magyar birtok román kézre kerül... Bánt, kérem!” (Nyirő 2010, 53). A *Néma küzdelem* grófjának küzdelme tehát korántsem néma, hiszen felveszi az asszimilációs nyomulás által dobott kesztyűt, szisztematikus tájékozódás és felkészülés után a tettek mezejére lép, és eljut odáig, hogy felosztja birtokát a magyar parasztok között. Ekkor válik viszont az ő küzdelme is néma küzdelemmé, mert elnémítja őt az, ami magánéleti némaságból (párkapcsolati kudarcból) következik: a földosztás előtti pillanatban arról kell értesülnie, hogy a birtok már nem az övé, mert a felesége és a fia eladósította.

A gróf identitásdrámája a kiürült kulturális emlékezettől a *néma küzdelemmel* küszködő magyarsággal való azonosuláson, vagyis az értelmes tartalommal megtöltött magyar azonosságtudaton keresztül vezet el a cselekvő MI-identitásig, hogy magánéleti háttérpraktikák miatt váratlanul átforduljon az elgáncsolt és megbénított identitás drámájába.

Egyedül a gróf az, aki a néma küzdelmet fel tudja emelni a társadalmi láthatóság szintjére, annak küszöbje fölé. Ő képes arra, hogy az asszimilációs kérdést ki tudja emelni a magyarok zárt kommunikációs teréből a magyar-román interkulturális kommunikációs térbe, hogy aztán az egyed (a gróf mint magánember, férj és családapa) kommunikációs válsága miatt olyan helyzet álljon elő, mely visszabénítja őt a közösségi cselekvésképtelenségbe, a szó szoros értelmében belenémítja őt a társadalmi megsemmisülésbe, a némaságba. Az identitáskolonizációs manipuláció sokáig túljárt az eszén. A megvilágosodásra képes gróf háritani tudta ezt a veszélyt, mert mintegy a kolonizálhatatlanság vértjébe öltözött, ám övéinek lelkiismeretlensége és felelőtlensége elbuktatta őt. Nem győzte le az identitáskolonizáció, de a gróf nem is képezett többé akadályt számára.

Az ÉN- és a MI-identitás alapjain nyugvó nemzeti identitás kolonizálhatatlansága – Fátyol János

Ha Ignác Rózsa Mátéja (*Született Moldovában*) (Dani 2012, 563) és Borbáth Ferije (*Anyanyelvre magyar*) (Dani 201, 143), Tamási Ábele (*Ábel*), Kacsó Birtók Bénije (*Vakvágányon*) (Dani 2014) a kolonizálhatatlan székely, akkor kolonizálhatatlan szórványmagyar társuk Nyirő Fátyol Jánosa a *Néma küzdelem*ben. Fátyol a regény

fiatal, merész és szókimondó magyarja, akinek nemzetiidentitás-gerince szilárd, kikezdehetetlen integritású ember. Világosan látja a faluban kialakult helyzetet, meg is próbál tenni ellene, ezért még munkaadójával, a gróffal is szembeszáll: „Az oláhoknak bezzeg lehetett!” (Nyirő 2010, 9). Igazi vezéregyéniség, akiben megvan a tehetség arra, hogy az embereket megszervezze, vezesse, irányítsa. ÉN-identitásának egyéni és személyes szegmense igen fejlett, ezek kemény magja alkalmassá teszi a közösségi MI-identitás megfogalmazására és arra, hogy a szórványmagyarokat meggyőzze a csoportszintű nemzeti identitás vállalásának szükségességéről. Felismeri tehát, a Bloom-terminológiával élve, hogy a magyar csoportnak élet- és túlélési feltétele a csoportidentifikáció újraépítése.

A nagy kérdések azért benne is felmerülnek. Nyomorgó családjának helyzete, az éhezés, életük kilátástalansága mondatja vele: „Hát érdemes magyarnak lenni? Jobb a román Krisztus! Annak szakálla van, s aláírja a váltókat!” (Nyirő 2010, 10). Elkecsereződésből fakadt kitörések ezek, melyeket sosem gondol komolyan, csak a düh és a tehetetlenség beszél belőle. Ugyanakkor ez a gondolat azoknak a sorstársainak a motivációját foglalja magába, akik magyar identitásukat földadva átkeresztelkednek román vallásra. És azok sem identitásárulók, akik így döntenek, mert iszonyú nyomorúság viszi rá őket rettenetes vívódások után arra, hogy ezt tegyék, amint azt a regény maradéktalanul érzékelteti. Ez azért még mindig nem azonos a meggazdagodást, illetve társadalmi feltörést megcélzó identitáselhagyással – jól lehet fokozható ebben az irányban. Utóbbi már az identitáselhagyó teljes konformizmus példája. Ezzel szemben Nyirő átkeresztelkedői mindössze azt szeretnék, és ennél többet nem is kapnak, hogy megmeneküljenek az éhhaláltól. Fájoan cinikus és igazságtalan helyzet, melynek eredménye a kényszerűen vállalt behódolás az identitáskolonizációnak.

Fátyol társadalmi felelősségtudattal társadalmi összefüggésekben való gondolkodásra képes ember, és mindez ösztönös intelligenciájából fakad. Ez az intelligencia viszont oly mérvű és akkora hajtóerő benne, hogy sokkal hamarabb átlátja azt, ami a magyarsággal történik, mint a gróf, aki pedig beleszületett egy olyan társadalmi helyzetbe, amely lehetővé tenné számára, hogy sokkal hamarabb eljusson a cselekvésre ösztönző felismerésig. Az, ahogyan a gróf története zárul, arra mutat, hogy ő el is késett a felismeréssel, az események fonala kicsúszott a kezéből, mielőtt észrevette volna, hogy benne volt. Fátyol azonnal látja a magyarságpusztulásban a román egyház és a bankok szerepét, valamint a magyar urak felelősségét. Ki is mondja, jóval azelőtt, hogy a gróf felismerné: „Engem csak az igazságtalanság bánt. Hogy az oláhoknak lehet földet venni, de nekünk nem. Mi megdögölhetünk, mert nincs »fedezetünk«. A kutya sem törődik velünk. Minket szép szóval kifizet a gróf. Értünk nem áll jól semmiféle kövér pap” (Nyirő 2010, 13).

Fátyol nemcsak kimondja az igazságot, hanem ostromozza is sorstársait, mert látja, mennyire kétélű fegyver az átkeresztelkedés. A pusztta megélhetésért átkeresztelkedő magyar feladja hitét-vallását, vagyis nemzeti önazonosságát, átkényszerül a másik oldalra, a román vallás által fokozatosan elrománosodik,

még ha a nevében magyar is – sőt őszinte meggyőződéssel hangoztatja, hogy ő továbbra is magyar, és nem történt más „csak” annyi, hogy ezentúl román templomba jár. És közben észre sem veszi, hogy önként lemond arról az utolsó védőgyűrűről (a Vetési egyházi-kultikus környezetnek mondja ezt a gyűrűt), mely még lassan kihunyó nemzeti öntudatában védelmezhetné. Más terminológiával szólva, elindítja azt a határcsökkentő folyamatot (Yinger), mely az első lépés (az akkulturáció) megtételével a teljes asszimilációhoz vezet.⁸

Mindezek ellenére a többiekhez képest hangos (vagyis a nehéz kérdéseknek szókimondással hangot adó) Fátyol János maga is néma küzdelemre ítéltetik. Ellenáll az átkeresztelkedés csábításának, nem adja fel magyarságát, vallását nem hagyja el. Heroikus küzdelem az övé: körülötte egyre jobban fogy a magyar, és a kezdetben még az ő erős ÉN-identitása sem elég erős ahhoz, hogy eljusson a magyar közösség MI-identitásának megfogalmazásáig, az összetartás megszervezéséig. Ráadásul a kommunikációs tér is egyre szűkül körülötte. A gróf, aki ekkor még nem ismeri fel benne a magyarságmentő potenciális partnert, elbocsájta, nem ad többé munkát a bezegező (Fátyol: „bezeg az oláhoknak lehetett”), őt grófi méltóságában sértegető parasztnak (elvégre társadalmi hierarchia is van a világon!).

A munkanélkülivé lett, egyébként pedig mélyszegénységben élő Fátyol azonban keményen kitart oly mértékben, hogy azt a falubeli magyarok sem értik. Nem is érthetik, mert Fátyol az elvek kemény gerincű embere, identitásgerince van. Az ösztönös intelligenciával hajlíthatatlanul védett vezérlőelv pedig a magyarságvédelem. Fátyol az ösztönös intelligenciájú identitásmenedzselés típusa, az ösztönös intelligenciájú identitásvédelem megszállottja. Számára, társadalmi helyzetéből eredően, az interkulturális kommunikáció lehetősége nem adott (erre csak a grófnak van módja). A szegény emberek szintjén azonban magyar és román szegény között elvileg nyitott lehetne az interkulturális kommunikációs tér, a gyakorlatban azonban a megélhetés lehetőségének elvonásával vagy megadásával is mesterségesen (manipuláltan) szítottan – zárva marad. Ezzel az asszimilációs erők el is érik, hogy a két nemzetiség ne is akarjon egymással értelmes interkulturális kapcsolatot kialakítani.

Fátyolban viszont az ösztönösség is tudatos stratégiákat keres. Identitásmegőrző módszereket dolgoz ki két lépésben.

1. Az első szakasz a csendes visszavonulásé. Családja mikrovilágába vonul vissza, amely azonban az egzisztenciális fuldoklás miatt diszfunkcionális. Ez egyúttal a kulturális mimikri első fokozata számára, amikor is kulturális rejtőzködéssel védi magyar mivoltát. Pontosabban, maradék magyarságát, mert a szórványlét teljes széthullás előtti szakaszában már csak az anyanyelv és vallás, a kultikus-egyházi szféra marad számára. Egyéni érintkezésre is csak azokkal képes a magyar kultúra maradék terében, akik vele még azonos elveket vallanak, de a kultúra visszaszorítottsága miatt *már nem* és öntudatra ébredés híján

8 Lásd *Az én népem című* tanulmány 5. és 6. lábjegyzetét a Yinger akkulturációról.

még nem tudnak egymás nem létező erejéből építkezni: a csoport nem tudja identifikálni magát. Ami Fátyol ÉN-identitását illeti, hosszú távon, szilárdságával együtt is, képtelen volna az elszigeteltségben megmaradni, vagyis a csendes elvonulás kudarcos stratégiának minősülhet. Számára is nélkülözhetetlen a csoport megtartó ereje: ÉN-identitása sérülhet a MI-identitás segítségével nélkül.

2. A második szakasz a tudatos ellenállás ébredése. Fátyol nem társtalan a nemzeti identitás-védelemben. Ősz Sándorban találja meg azt az embert, akinek különös tette (ellopta a megsemmisült magyar templom harangját: bloomi terminológiával élve, visszaszerzi a csoportidentifikációhoz elengedhetetlenül szükséges identifikációs szimbólumot) indítja el benne azt a tudatosulási folyamatot, melyre magának is szüksége van ahhoz, hogy a magyar közösség MI-identitásának lényegét tudatosan megragadja, és ezt a közösségi identitás megmentésére próbálja felhasználni. Ősz önfeláldozó tettének üzenetét megértve (ui. a harangnak hatalmas szimbolikus ereje van az egyházi-kultikus térben) fogja fel: valahol a mélyben a közösségben is munkál annak igénye, hogy valahonnan segítséget kapjon a kulturális megmaradáshoz. Nem kevésbé szimbolikus értékű a regényben, hogy Őszt maga alá temeti az összeomló templom harangja. Paradox módon azonban mégis Ősz tette erősíti meg Fátyolt az identitásvédő fellépésben. Vagyis bátran kilép a kulturális mimikri rejtőzködéséből, megfogalmazza magyarságát, és a csoport vezéregyénisége lesz. Ellenállásának emberi nagyságra valló fegyvere, hogy azt ajánlja fel, amiből neki is kevés van: saját földjét ajánlja fel a magyar templom építéséhez, ami neki is az összes vagyona (a föld különös jelentőségű a kisebbségi ember számára). Saját szőlőskertjét íratja az ekléziára, hogy magyar templomot építsen rajta. Nyirónél a magyar intézmény-visszaépítés következő magyarságmentési megoldás-feloldás. *Az én népemben* is hasonló következtetésre jut a fiát könyörtelenül a román nyelv tanulására szorító és ezzel az öngyilkosságba kergető székely apa „pálfordulása”, hogy magyar iskolát épít a fia emlékére és a magyar nyelv megmaradására. Ott iskola épül, itt templom.

Fátyol tovább is megy, lelkésztől is gondoskodni akar, és megkéri Enyedit, a lévita lelkészt (aki a gróf ébredésében is tényező volt), jöjjön a faluba, legyen az ő papjuk. Enyedi azonban nem hagyhatja el a másik faluban levő gyülekezetét, akik ott, meglátása szerint, még ennél is nagyobb bajban vannak. És ez az, ami a szórványmagyarság pusztulásra ítéltségének logikájából (ahogy a székelymagyarságból is) következik: a nemzeti identitástudat pusztulása az intézményrendszer ellehetetlenítésével kezdődik, amikor elveszik a közösségtől az iskolát és a templomot.⁹ Ezek újrალétesítésével lehetne csak a magyar közösséget a „végső küzdelmet” folytató vagy már nem is folytató „halálra szántakat” visszahozni a „szórványsír” széléről. Abba a sírba „névtelen senkik százezrei hullanak bele Erdélyben”. Erdély pedig „sorsa végzete felé halad, és csak ilyen lenézett senki-semmi Fátyol Jánosok vetik oda magukat, testüket, lelküket, életüket, mindenüket, hogy a beteljesülést legalább késleltessék” (Nyirő 2010, 151–152). Az ellenállóvá vált Fátyol Jánosnak ettől kezdve a pusztuló létezése is

9 Gyönyörűen fogalmazza ezt meg Reményik Sándor „Templom és iskola” című versében.

kommunikációs tényezővé válik. Nem kisebb feyvertény lesz ennek az eredménye, mint az, hogy az addig román érdekeket kiszolgáló magyar jegyzőt is a magyar érdekek érvényesítése mellé tudja állítani. Az iménti idézet ennek ékes bizonyítéka, hiszen abban Fátyol Jánost a jegyző szemével látjuk.

Fátyol most már egyértelműen a magyar közösség vezető egyénisége, és ezt, amint saját átváltozása erre képessé teszi, a gróf is méltányolja, szövetségesre találhatnak egymásban. Az már nem rajta múlik, hogy az öreg gróf támogatása nélkül nem tudja megoldani a szórványlét kitörését a további identitáshordozó és megerősítő szférák irányába. Az öreg gróf akkor akarja osztani a földjét végre, amikor az már rég nem az övé.

A kulturális emlékezet identitásmegőrző szerepe – Ősz Sándor

Ősz a másik erős magyar azonosságtudatú magyar paraszt. Életét kemény munkából tengető fiatalember családját alig tudja eltartani az egyre nehezedő helyzetben. Makacs, szívós, elszánt és a végtelenségig konok. Nem hajlandó közösséget vállalni azokkal a magyar társaival, akik a föld reményében elhagyják magyar hitüket, és átkeresztelkednek román vallásúnak. Kulturális emlékezte nem engedi neki, hogy ezt a lépést megtegye. Erős ÉN-identitása ráviszi, hogy ellopja a régen összedőlt, eladott magyar református templom megmaradt harangját: „hogy ne kerüljön román kézre” (Nyirő 2010, 94). Ősz, ha nem is tudatosan, de felismeri, milyen nagy szerepe van a harangnak mint szimbólumnak a nemzeti megmaradásban. A református templomot már régen megszüntették, ki is árusították, hitmegőrző szerepe eltűnt, de a megőrzött harang jelképessége révén még felcsillanhat a magyar hit halvány reménye.

Ősz Sándor nem érintkezik senkivel a szűk magyar kommunikációs térben, egyszemélyes harcot vív az egyre nagyobb teret nyerő román egyházzal, a pópával. Tette azonban elindít egy folyamatot, melynek kulturálisemlékezet-ébresztő hatása oly mértékben hat a magyarok MI-identitására, hogy annak csoportszinten megfogalmazott értékei lefele hatva kezdik felépíteni az addig tudatos nemzeti azonosságot nélkülöző magyar egyének ÉN-identitását. Ősz tettével (az ellopott harang maga alá temeti Ősz Sándort, és a megnyíló föld egy ősmagyar temetőt tár fel) felébred a magyarokban a kulturális emlékezet, a közös múlt, a magyar kultúra, a közös hit, az anyaföld és az ősök emlékezte: „Ki tudja, hogy milyen szörnyű esemény emlékét őrzik a megszenesedett magyar csontok? Mert csak azok lehetnek, hiszen ha jól tudja, a románok beszivárgása nem is olyan régi. Színmagyar község volt valamikor ez a falu. A lakosság hasonló: ma is elrománosodott magyar...” (Nyirő 2010, 112–113). Ősz Sándor halála identitásébresztő kommunikációt indít a magyar kommunikációs térben. A magyarok közössége megoszlik. Két véleményt képviselnek: egyik a Fátyol János vezette magyar hang, a másik az identitáskolonizáció szélén álló magyarok csoportja. A megélhetés áll szemben az identitásgerinccel, két csoport egymással, az egyébként is kevés lelket számláló magyar közösségben.

A MI-identitás Ősz által elindított, lefele építkező folyamata viszont megálíthatatlan: a polémiában egyre nagyobb teret nyer a kulturális emlékezet erősítő szerepe: a magyar ősök temetője szimbólummá válik a megmentett harang mellett. A temetkezési hely szakrális jellege előtérbe helyezi a hit és vallás kérdését: történelmi és kulturális emlékezet ébresztgeti és teszi egyre tudatosabbá a természetes, ám egyre fakuló, gyökerét vesztett nemzeti identitást; az egyének ÉN-identitása erőt nyer a csoport egyházi-kultikus szférájában megkapaszkodó MI-identitásából. Egyre többen ismerik fel a szimbólumok megtartó és összetartó erejét; szilárd talaj képződik belőlük a közösség számára, ébredezni kezd a csoportidentifikáció: „Ha ő meg nem teszi, én loptam volna el azt a harangot! Ha száz csendőr lelkin kellett volna is keresztülmennem érte! [...] Jól beszélsz Jóska! – állt melléje Fátyol János. – Értünk tette! Most már tisztán látom, hogy értünk halt meg Sándor!” (Nyirő 2010, 115).

A szórványmagyarok magányos egyedeiből közösség alakul hanggal, véleménnyel, válaszra váró kérdésekkel: „Pillanat alatt átváltoztak az esett, kopott szórványmagyarok. Az ütött-vert arcok átnemesednek, a testek egyenesre merednek, kinövik a durva, rongyos öltözetet, s az emberi nagyság szétárad róluk” (Nyirő 2010, 121). A csoportkohézió eredménye az is, hogy maguk kezdik tágítani az őket körülvevő, szándékosan leszűkített kommunikációs teret. Bara Ferenc (Ősz apósa), a kilencvenéves parasztember is az Ősz megtestesítette típusát képviseli. Az öreg paraszt a hiányzó lelkész szerepét próbálja betölteni a közösségben. Nem pap, nincs hozzá sem végzettsége, sem tudása, de kora iránti tiszteletből a csoport felhatalmazza arra, hogy az úrvacsoraosztás tisztességét ellássa. A szórványmagyar csoport a magyar vallás gyakorlásának szükségét érzi akkor is, ha sem templomuk, sem lelkészük nincs. Az öreg magyar is érzi ennek a feladat fontosságát: hogy „megerősítse a hunyó hit alig rebegő gyertyalángját” (Nyirő 2010, 29). Fátyol János haldokló fiának halálos ágyánál is eleget tesz ennek a feladatának. Elkéri az öreg gróftól az úrvacsorakelyhet (ez az a pillanat, amikor a gróf elgondolkodik a magyarok sorsán), és szorgalmasan elvégzi azokat a szertartásokat, melyekben már egyre kevesebb a magyar szó és a magyar imádság (nyelvi erőzítő). Bara Ferenc még ismerte a falu utolsó magyar református lelkészét, annak kálváriáját, és azt is tudja, hogy az öreg gróf apja lehetetlenítette el az egyházközséget, amikor megszüntette az uradalmi hozzájárulást a pap megélhetéséhez. Az öreg magyar identitásgerince egyenes, nem megalkuvó, véleményét bátran kimondja, mintegy ítéletet hozva a döntéshozó felett: „Oka lehetett, de joga nem volt!” (Nyirő 2010, 38).

Az identitásgerinc-alapú ÉN-identitás

MI-azonosságteremtő ereje – Enyedi László

A lévita lelkész székel fiatalember, a regény egyik kulcsfigurája. Nyirő az ő személyén keresztül mutatja meg a kilátástalan helyzetből való kilábalás lehetőségét. Enyedinek nemcsak identitásgerince van, tudatos nemzeti azonos-

ságtudata, de arra is képes, hogy az anyanyelvi kommunikációs térben (és az interkulturális térben is) úgy kommunikáljon, hogy szavai az objektív valóság feltárásával világosságot teremtsenek úgy a gróf, mint a parasztok fejében. A lelkész mindezekén túl meggyőződéssel ragaszkodik ahhoz, hogy a hit, a vallás, az ige megtartó erejű lehet. Semmi másban nem kapaszkodhat már, de ebben mélységesen hisz. A szórványlét minden veszélyét világosan látja, már nincsenek illúziói, felesleges küzdelmet nem folytat az ellen, ami már megtörtént. De ragaszkodik ahhoz az egyházi-kultikus környezethez, mely az utolsó védelmi rendszer lehet a megmaradt magyarok számára: „Híveim egy része a kertek alatt szökök a román templomba, hogy nem lássam. [...] Hiába kínálom az Istent, kit én hordozok magamban, kevésnek kell. Van a faluban néhány római katolikus magyar is. [...] Tanításuk szerint a két vallás között csak szertartásbeli különbség van. A lényeg ugyanaz. Legtöbbször a román pópa ministrál neki. Tudatosan, messze látó célokból. A magyar hívek először bámulnak, majd megszeretik” (Nyirő 2010, 47).

Ő van a legnagyobb hatással az öreg grófra: indulatoktól mentesen tárja fel előtte a magyar valóságot (milyen a magyar állam oktatáspolitikája, az állami tanító fizetése, a kormány liberális politikája, az oktatásban megvalósult jogegyenlőség). Mindazt, amivel az arisztokrata sosem találkozott: „annyira jogerősség van [...], hogy a magyar okleveles tanítók pótdíjat kapnak, ha román nyelvű állami iskolában tanítanak, de ha szórványiskolában tanítanak, nem kapnak pótdíjat” (Nyirő 2010, 43). A lévita lelkész beszámolója nyugodt, indulatoktól mentes, nem panaszkodó vagy számonkérő: a két (radikálisan eltérő társadalmi helyzetű) magyar a köztük levő kommunikációs térben tökéletesen megérti egymást, a gróf kilép a valóságba, a lelkész mindig is abban élt. ÉN-identitásuk egyéni és személyes szegmense azonos és mégis különböző. Azonos a tekintetben, hogy nemzeti azonosságuk erős és kikezdzhetetlen, de különböznek annak megélésében. A társadalmi felelősség és felelőtlenség találkozik itt. A fiatal pap azon is fáradozik, hogy anyanyelvi oktatást biztosítson a faluban és a környék magyar gyermekei számára akkor is, ha az államtól nem kap ehhez semmi segítséget:

„De ugyanakkor [...] engem eltiltottak attól, hogy a szórvány magyar gyermekeket összegyűjthessem, és magyar nyelvre, magyar történelemre taníthassam a saját házamban. Zugiskolának minősítették összejöveteleinket a görög katolikus lelkész feljelentésére, és azzal az indoklással, hogy elvonom őket a törvény által előírt iskoláztatásuktól, csírájában megfojtották a kezdeményezést” (Nyirő 2010, 44).

Enyedi megpróbálja a lehetetlent, az ő néma küzdelme tudatos, elszánt, kitarító, társadalmi és nemzeti felelősségtől fűtött: érzi és tudja, hogy az oktatás és a kultúra területe az, ahol a beilleszkedési zavarok kivédhetők, a többségi kultúra nyomásának a hatása a legjobban hárítható, ahol a nemzeti identitás megerősíthető: alulról próbál építkezni. Önfeláldozó küzdelemmel próbál a magyar MI-identitást nélkülöző közösség lelkébe MI-azonosságtudatot plántálni a gyerekeken

keresztül. Ennek érdekében túllép az egyházi-kultikus környezeten, és igyekszik áttörni az oktatás és a kultúra szférájába, ahol lehetősége van, a gyermeklélek ÉN-identitásának megteremtésével, lerakni a közösség MI-identitásának alapjait. Ezért nem tartja be a magyar állam tiltó rendelkezéseit: „Nem... Ha csendőrök kötik meg a kezemet, akkor sem!” (Nyirő 2010, 44). „Azóta én járok hozzájuk, és otthon tanítom őket, amikor csak időm van” (Nyirő 2010, 45).

Az identitáskolonizáló interkulturális kommunikációs stratégiái – Costea

A román pap a regény románságának egyházi képviselője. Nyirő nagy tévedése, hogy ezt a központi figurát (és a többi román szereplőt is) csak és kizárólag negatív színben mutatja be. Ellentétben *Az én népemmel*, a *Néma küzdelemben* minden román szereplő a „rossz” oldalon áll: nincsenek pozitív emberi tulajdonságaik, valósággal az ördögöt testesítik meg; egyetlen céljuk (a magyarság asszimilálása) érdekében semmilyen eszköztől nem riadnak vissza. Nyilvánvaló, hogy a román papság kitűnően szervezett, püspökük erős kézzel és közpon-tosított módon törekszik arra, hogy a román közösségek MI-identitásának és nemzeti öntudatának erősítésével, a román egyház „barátságos és befogadó” hozzáállásával egyre nagyobb teret szerezzen Erdélyben a románság számára úgy egyháziilag, mint gazdaságilag és társadalmilag.

A püspök ravasz és okos ember határozott nemzeti identitásképpel, magas fokon szerveződött interkulturális kommunikációs készséggel: „A Vatikánban olaszul beszélt, az udvarban németül, Pesten magyarul, otthon románul. Püspök volt? Nem. Román volt” (Nyirő 2010, 64). Román nemzeti hitvallása egyszerű: „Egyetlen románnak sem szabad Erdélyt elhagynia! [...] Az elvérzést hagyjuk a magyarokra! [...] Nem kell félni! Lassan román lesz belőlük! Elfeledik nyelvüket, és beolvadnak. Levetik ruhájukat, hitüket, és megnövesztik hajukat... [...] a magyar állam beavatkozásától nem kell tartani...” (Nyirő 2010, 67).

A szisztematikus gondolkodás és cselekvés folyamatai megfelelnek a szór-ványközösségi etnogram egymásra épülő szerkezetének: a nagytársadalmi etnikai tér és a politikai-hatalmi környezet szétrombolása elvégeztetett (a magyar állam intézkedései biztosítják ezeknek a védőgyűrűknek az ellehetetlenítését). Román katalizáló szereppel és állami hátszéllel lassan biztosnak látszik a gazdasági-munkahelyi viszonyok, valamint az oktatás- és kultúravédő rendszerének fellazulása, megszűnése. Egyetlen gyűrű védi még a szór-ványközösségi egyént: az egyházi-kultikus környezet. Ennek bevétele az utolsó cél, és akkor valóban megtörténik a teljes asszimiláció. A módszer és az eszköz félelmetes: „Legyetek okosak, mint a kígyó! Csak így jön el az idő számunkra, melynek el kell jönnie... Hagyjátok, hogy a magyarok uraskodjanak és veszekedjenek, ti szántsatok, vessetek, tűrjeteek és várakozzatok, mert nekünk érik az idő... [...], hadd imádják Párizst és a külföldet is; de legyen mienk a föld, minden föld Erdélyben, és ez a föld ne halljon mást, csak román szót” (Nyirő 2010, 69).

A püspök irányításával a papság feladata a román közösségek összetartása, nemzeti azonosságuk, ÉN- és MI-identitásuk állandó erősítése, a nem is olyan néma és igen jól szervezett román küzdelem megvívása:

„Arra vigyázzatok, hogy a nép továbbra is egyszerű, igénytelen, fiatal, gyermeki maradjon. [...] Ha idegenek részéről lenézés, gúny, sérelem, megalázás, károk érik, az nem baj; csak román a romántól ne szenvedjen, testvér a testvért meg ne üsse...” (Nyirő 2010, 70).

Costea pápa a püspök elhivatott embere. Mindent (gátlástalanul, manipulatív módon, eltökélten) megtesz a nemes cél érdekében. A szórványmagyar falu még megmaradt magyarjainak egyházi-kultikus bekebelezése a cél. A parasztok kálvinisták, de „vastag nyak nélkül”, akik „papot álmukban sem láttak” (Nyirő 2010, 73), és hála a kedves, mindent megértő román papnak, már anyanyelvükhöz sem ragaszkodnak (így stigmatizálódik az anyanyelv), otthon is románul beszélnek – már csak hitükben magyarok. Ezt az utolsó védőgyűrűt célozza meg a pápa: cserébe a megélhetésért, földért átkeresztelkedhetnek, románokká lehetnek. Teszi mindezt akkor, amikor látja, hogy a nemzeti identitásában egyre jobban megerősödő magyarok csoportja veszélyessé kezd válni: a közösség MI-identitása megerősíti az egyházi-kultikus környezetet, és abból kitörve elindulhat az oktatás és kultúra védőgyűrűjének visszaállítása is.

A magyar szimbólumokkal nem tud harcolni, de a földosztás mint eszköz megállíthatja a magyarok „önmegetalálását”. A föld és a hosszú lejáratú hitel ígérete meg is teszi a magáét, de a Fátyol János vezette csoportnak már hangja is van, ki meri mondani, ezzel megteremtve az ellenállást: „Szóval, ha föld kell, légy román!” (Nyirő 2010, 131). Kíméletlenül vágja társai szemébe, milyen árat fognak fizetni a földért: „Az, hogy ki kell eresztetni érte az inget! El kell cserélni az Istenünket! Románná kell lenni! Most már értöd-e? Testet, lelket el kell adni érte! De nemcsak a magadét, hanem a feleségedét, a gyermekeidét, az utódaiét! Meg kell tagadnod apádöt, anyádöt, a múltat, mindent!” (Nyirő 2010, 132). A *néma* küzdelemnek hangja lesz, egyelőre kicsi és gyenge, de már feszegeti a magyarok kommunikációs terének korlátait. Costea ebben a megváltozott helyzetben is megpróbál fordítani a dolgon: barátságosan felajánlja, hogy ellenérték nélkül, román szertartás szerint eltemeti a néhai magyar embert. Ő maga is tisztán látja, hogy nyílt ellenkezéssel képtelen lesz megtörni a magyarok ellenállását, ezért folyamodik újra manipulatív eszközökhöz.

Nyirő különösen borús hangulatú, összességében negatív kicsengésű regényében, mindezek ellenére, ott rejtőzik a szórványmagarság elnémított hangjának felerősödési lehetősége. Az író nem véletlenül fogalmaz kíméletlenül, állítja éles ellentétbe a kommunikációs feleket. Costea erőszakossága, az általa képviselt erő és asszimilációs akarat mintegy az olvasó „felébresztésére” is szolgál. Mint ahogyan az a folyamatot is, amelyet az elnémított hang fokozatos visszaerősödése képes elindítani a szórványmagyar népcsoport életében. Az interkulturális helyzet helyes felismerése, a kulturális emlékezet megtartó ereje, az identitás életben tartása, sőt MI-azonosság szintű megerősítése mind olyan lé-

pés, mely a teljes identitáskolonizáció elkerülését szolgálja. A Fátyol János-i makacs azonosságtudat, az Enyedi László-i hit, remény és éleslátás a csoportkohézió megerősítésének megannyi lehetősége. Nyíró kíméletlenül szomorú (és egyben igaz) képet fest a mezőségi szörványmagyarság helyzetéről. De ha megfelelően értelmezzük, kódoljuk ezt a világot, megérthetjük belőle, hogy egy nép csak akkor hal meg igazán, ha örökre elnémítják benne a nemzeti-népcsoporti azonosságtudatot.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Assmann, Jan: *A kulturális emlékezet*. Budapest, 2004, Atlantisz Könyvkiadó.
- Bertha Zoltán: *Erdélyiség és modernség: Irodalmi tanulmányok*. Csíkszereda, 2006, Pallas-Akadémiai.
- Bhabha, Homi K.: *The Location of Culture*. New York, 1998, Routledge.
- Bloom, William: *Personal Identity, National Identity and International Relations*. Cambridge, 1990, Cambridge University Press.
- Dani Erzsébet: A kulturális emlékezet mint identitásmegetartó erő a trianoni traumát követő erdélyi irodalomban (Ignác Rózsa példájával). In *A könyvtártörténettől a jövő internetéig: Tanulmányok a 70 éves Bényei Miklós köszöntésére*. Szerk. Boda István. Debrecen, 2013, Debreceni Egyetem, 139–149.
- Dani Erzsébet: Ütközéses identitásmenedzselés ideológiai beágyazásban: Kacsó Sándor *Vakvágányon* c. regénye. In *Korunk*, 25:2, 2014, 94–100.
- Gyurgyík László: Az asszimiláció szociológiai elméleteinek és operacionalizálásuknak egy lehetséges változata a társadalomtudományi kutatásokban. In Bárdi Nándor – Lagzi Gábor (szerk.): *Politika és nemzeti identitás Közép-Európában*. Budapest, 2001, Teleki László Alapítvány, 149–162.
- Lakatos Mihály: Vallani, vállalni (?) és az elszalasztott Bovaryné. In *Nyíró József. Az én népem*. Szeged, 2012, Lazi Könyvkiadó, 252–264.
- Nyíró József: *Az én népem*. Szeged, Lazi Könyvkiadó, 2012.
- Rosengren, Karl Erik: *Communication: An Introduction*. London, 2000, SAGE Publications.
- Csepeli György: *Nemzet által homályosan*. Budapest, 1992, Századvég.
- Dani Erzsébet: A nemzetiidentitás-narratívák interkulturális dimenziói az erdélyi magyar irodalomban a trianoni traumát követően. In *Tanulás és művelődés*. Szerk. Juhász Erika – Chrappán Magdolna. Debrecen, 2012, Debreceni Egyetem, 453–459.
- Dani Erzsébet: A kulturális emlékezet mint identitásmegetartó erő a trianoni traumát követő erdélyi irodalomban (Ignác Rózsa példájával). In *A könyvtártörténettől a jövő internetéig: Tanulmányok a 70 éves Bényei Miklós köszöntésére*. Szerk. Boda István. Debrecen, 2013, Debreceni Egyetem, 139–149.
- Dani Erzsébet: Ütközéses identitásmenedzselés ideológiai beágyazásban: Kacsó Sándor *Vakvágányon* c. regénye. In *Korunk*, 25:2, 2014, 94–100.
- Nyíró József: *Néma küzdelem*. Szeged, 2010, Lazi Könyvkiadó.
- Vetési László: *Juhaimnak maradéka: anyanyelv, egyház, peremvilág: sorskérdések a nyelvhatáron*. Kolozsvár, 2001, KOMP-PRESS–Korunk Baráti Társaság.